

Historian valintakoe 27.5.2020 klo 9.00–12.00

Ennakkomateriaalit

Aikaperiodi 1400-1800

Ohjeet

- Kirjoita vastauksesi suomeksi tai ruotsiksi. Muilla kielillä kirjoitettuja vastauksia ei huomioida arvostelussa.
- Kirjoita vastauksesi erilliseen vastausdokumenttiin. Lataa vastausdokumentin valintakokeen ohjesivulta, jolta lataisit myös tämän koedokumentin.
- Kirjoita vastaukset selkeästi käyttäen oikeakielisiä kokonaisia virkkeitä, ei luetelmaviivoja.
- Sinun tulee suorittaa koe määräajassa henkilökohtaisesti. Sinun tulee vastata tehtäviin itsenäisesti ja omin sanoin. Voit koetta kirjoittaessasi halutessasi hyödyntää kirjallisuutta ja muita aineistoja, mutta koetehtäviin vastaaminen ei edellytä niiden käyttöä. Huomaathan, että sinulla on rajallisesti aikaa tehtävien vastaamiseen.

Kokeen arvostelu

Osa 1 sisältää soveltavan tehtävän, joka perustuu tässä tiedostossa annettuun materiaaliin. Osien 2 ja 3 kysymykset ovat myös aineistoihin perustuvia (katso lopun aineisto-osio). Vastaa niihin esseetyyppisesti.

Koe mittaa historian perustietojen hallinnan lisäksi myös kokonaisuuksien hahmottamista. Esseetehtävien pisteytystä ei näin ollen suoraan ratkaise yksittäisten faktojen määrä vaan myös se, osaako vastaaja hahmottaa tietojensa avulla yleisempiä asiayhteyksiä ja osaako hän pohtia mielekkäästi lähdetekstejä. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota myös käsitteelliseen täsmällisyyteen, vastausten loogiseen rakenteeseen sekä kielellisen ilmaisun selkeyteen. Tehtävät mittaavat historian perustietojen hallinnan lisäksi kykyä analysoida historiallisia lähteitä.

Pisteyttäminen

Valintakoe pisteytetään asteikolla 0–100.

Osa	Voit saada	Sinut voidaan valita vain, jos saat
1	0–40 pistettä	vähintään 20 pistettä
2	0–30 pistettä	vähintään 15 pistettä
3	0–30 pistettä	vähintään 15 pistettä
yhteensä	0–100 pistettä	

Mikäli et saa vaadittavaa vähimmäispistemäärää kokeen jostakin osasta, voidaan kokeesi muiden osien vastaukset jättää arvostelematta.

OSA 1. Aineistoon perustuvat soveltavat tehtävät (0–40 pistettä)

Aineisto-osiossa alla (sivut 3–4) on kahdeksan lainausta (A–H), jotka käsittelevät suhtautumista eläimiin uuden ajan alussa. Lue lainaukset ja vastaa seuraaviin kysymyksiin 1.1–1.3.

Tehtävä 1.1

Erittele, minkälaisina lainauksissa nähdään ihmisen ja eläimen suhde ja miten sitä perustellaan.

Vastaus saa olla enintään yhden sivun mittainen (fonttikoko 12 ja riviväli 1,5)

Tehtävä 1.2

Vertaile lainauksissa esitettyjä näkemyksiä eläimistä ja niiden ominaisuuksista.

Vastaus saa olla enintään yhden sivun mittainen (fonttikoko 12 ja riviväli 1,5)

Tehtävä 1.3

Mistä näkemysten erot mielestäsi voisivat johtua?

Vastaus saa olla enintään yhden sivun mittainen (fonttikoko 12 ja riviväli 1,5)

OSA 2. Esseetehtävä (0–30 pistettä)

Sivulla 5 on kaksi lainausta, jotka käsittelevät merirosvouutta. Vertaile lainauksissa esitettyjä näkemyksiä merirosvoista ja merirosvoudesta. Analysoi millä tavoin ja miksi näkemykset eroavat toisistaan. Pohdi myös, miksi merirosvous lisääntyi uuden ajan alussa ja millä keinoilla sitä pyrittiin hillitsemään.

Vastaus saa olla enintään kahden sivun mittainen (fonttikoko 12 ja riviväli 1,5).

OSA 3. Esseetehtävä (0–30 pistettä)

Sivulla 6 on teksti Turussa ilmestyneestä *Angenäma Sjelfswåld* -lehdestä kesäkuulta 1783. Tekstiote on osa artikkelia, jossa kirjoittaja kertoo oman aikansa naisten koulutuksesta ja käyttäytymisestä. Lue teksti ja erittele, miten tekstin mukaan naisen tulisi käyttäytyä ja millainen koulutus hänellä tulisi olla. Mistä esitetyt näkemykset voisivat mielestäsi johtua? Pohdi myös tekstin arvoa historiallisena lähteenä.

Vastaus saa olla enintään kahden sivun mittainen (fonttikoko 12 ja riviväli 1,5).

AINEISTO-OSIO

OSA 1 Aineisto

Ohessa on kahdeksan lainausta (A–H). Lue lainaukset ja vastaa sivulla 2 oleviin kysymyksiin 1.1–1.3.

A. Italialainen kauppias Alessandro Magno kuvaa päiväkirjassaan puistossa näkemäänsä Lontoon matkallaan (1562)

Ensin he vievät kehään – joka on aidattu niin, ettei sieltä pääse pois avaamatta porttia – halvan hevosen, jolla on kaikki varusteet yllään ja jota ratsastaa apina. Sitten he antavat viiden tai kuuden nuorimman koiran hyökätä hevosen kimppuun, minkä jälkeen he vaihtavat koirat kokeneempiin. Tässä urheilussa on ihmeellisintä nähdä hevosen laukkaavan ympäri maata potkien ja kuolaimiaan pureskellen kun apina pitää tiukasti satulasta kiinni ja huutaa säännöllisesti kun koira puree sitä. Kun he ovat tällä urheilulla, jossa hevonen yleensä kuolee, viihdyttäneet tovin yleisöä, johdattavat he hevosen pois ja tuovat tilalle karhuja.

B. Pappi Edward Topsell sylikoirista teoksessaan *The Historie of Foure-Footed Beastes* (1607)

Mitä pienempiä pennut ovat, sitä enemmän ne synnyttävät mielihyvää. Samoin ne ovat sitä sopivampia leikkitovereita rouville: rinnalla kuljetettaviksi, kamareissa seurana, vuodetovereina tai pöytäseurana. Pienet pennut ovat myös sopivia tovereita vaunumatkoilla, jolloin ne makaavat rouvien sylissä ja nuolevat heidän huuliaan.

C. Haukankouluttaja Simon Latham haukoista teoksessaan *Lathams Falconry or The Falcons Lure* (1615)

Ainoa tapa näiden luonnostaan ja lajiltaan kovin ujojen ja pelkäävien villien olentojen saamiseksi kouluttajansa käskyjen alaiseksi ja tuttavalliseksi on se, että hänen täytyy vetää niitä puoleensa ja voittaa heidän luottamuksensa jatkuvalla rakastavalla ja kohteliaalla käytöksellä, niin omassa toimessaan kuin ulkoisessakin kohtelussa.

D. Kirjailija John Milton kuvailee eläimiä puheessaan *In Defense of Learning* (1632)

Plutarkhos kertoo meille, että riistaa ajaessaan koirat osoittavat dialektiikan tuntemusta ja jos ne sattumalta päätyvät risteykseen, he selvästikin hyödyntävät syllogistista päättelyä. Aristoteles osoittaa, että tietynlainen satakieli opettaa jälkeläisilleen musiikin periaatteet. Miltei jokainen eläin on oman itsensä lääkäri ja monet niistä ovat antaneet ihmiselle arvokkaita lääkintätaidon opetuksia: egyptiläinen ibis-lintu opettaa meille ulostuslääkkeiden arvon, virtahepo veren laskemisen.

E. Filosofi Nicolas Malebranche eläimistä teoksessaan *De la recherche de la vérité* (1674–75)

Eläimillä ei ole älyä eikä sielua siinä merkityksessä, mitä niillä yleisesti tarkoitetaan. Ne syövät ilman mielihyvän tunnetta, itkevät ilman kipua, kasvavat ilman, että olisivat siitä tietoisia. Ne eivät myöskään toivo mitään, pelkää mitään, tiedä mitään. Jos ne toimivat älykkyyttä osoittavalla tavalla, johtuu se siitä, että Jumala, joka on luonut ne varjellakseen niitä, on tehnyt niiden ruumiit sellaisiksi, että ne mekaanisesti välttävät kaikkea, mikä on omiaan tuhoamaan ne.

F. Filosofi Jean-Jacques Rousseau kommentoi teoksessaan *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes* (1754) matkakirjailijoiden kertomuksia

Hätiköidyt johtopäätökset, jotka eivät ole valistuneen järjen hedelmiä, ovat taipuvaisia johtamaan äärimmäisyyksiin. Matkalaisemme eivät epäröi samastaa pongoiksi, mandrilleiksi tai orangutangeiksi nimeämäänsä olioita antiikin aikana satyyreiksi, fauneiksi tai sylvaaneiksi kutsuttuihin jumaluuksiin. Ehkäpä tarkemman tutkimuksen jälkeen huomataan, että nuo oliot eivät olekaan petoja tai jumalia, vaan ihmisiä.

G. Luonnontutkija Georges Buffon papukaijasta teoksessaan *Histoire naturelle des oiseaux* (1778)

Se viihdyttää, se kääntää huomion, se huvittaa; yksinäisyydessä siitä on seuraa; keskustelussa se on puhekumppani; se vastaa, se kutsuu, se tervehtii, se päästää naurunremahduksia, se ilmaisee äänensävyllään kiihtymyksen... Se näyttää liikuttuvan ja välittävän hyväilyistä, se antaa helliä suudelmia. Surutalossa se oppii vaikertamaan ja tottuessaan toistamaan kuolleen henkilön rakkaan nimen se muistuttaa herkkätunteisia sydämiä heidän mielihyvästään ja suruistaan.

H. Lastenkirjailija Sarah Trimmer sioista teoksessaan *Fabulous Histories designed for the Instruction of Children* (1788)

Paikalla oleva nainen sanoi: Olen pitkään tottunut ajattelemaan eläimiä pelkkinä koneina, jotka kaitselmuksen erehtymättömän käden käynnistämistä tekevät niitä asioita, jotka ovat välttämättömiä niiden itsensä ja jälkeläistensä säilymiselle. Mutta hiljan Lontoossa esiintyneen oppineen sian näkeminen on hämmentänyt ajatukseni enkä enää tiedä, mitä ajatella.

OSA 2 Aineisto

Ohessa on kaksi lainausta (A–B). Lue lainaukset ja vastaa sivulla 2 olevaan kysymykseen 2.

A. Alexandre Olivier Exquemelin, *De americaensche zee-rovers* (Amsterdam 1678)

Kun merirosvo suunnittelee ryöstöretkeä, hän tiedottaa siitä tovereilleen ja hankkii miehistön, jollaista tarvitaan myös tavalliseen laivaan. Jokaisen miehen tulee itse hankkia aseensa ja ammuksensa ennen kuin hän voi tulla mukaan. Kun ankkuri nostetaan, neuvotellaan heti elintarvikkeiden hankinnasta... Aterioilla nautitaan vai yhtä ruokalajia, mutta se maistuu usein paremmalta kuin ruutinashoveihin tarkoitetut herkut. Kapteenin ja miehistön välillä ei ruokapöydässä ole eroa... Kun laiva on varustettu ja kaikki ruokatarpeet hankittu, miehistö äänestää purjehduksen kohteesta. Samalla määrätään sopimuksella, kuinka paljon kapteeni saa töistään ja laivan käyttämisestä... Jos laiva vallataan, miehistö päättää, saako kapteeni pitää sen vai ei. Jos vallattu laiva on parempi kuin rosvojen oma, rosvo ottavat sen haltuunsa ja sytyttävät oman laivansa palamaan. Valloitetussa laivassa ei kukaan saa koskea mihinkään, sillä kaikki raha, jalokivet, jalometallit ja kauppatavarat jaetaan miehistön kesken tasan.

B. The Arraignment, Tryal and Condemnation of Captain William Kidd (London 1701)

Merirosvous, arvon herrat, on se rikos, josta Kapteeni Kiddiä syytetään. Se on kauppaa käyvän maailman ja ihmiskunnan rauhanomaisen osan alati kasvava vaiva, häiriö ja kiusa. Se on muhamettilaisten ja pakanoiden eurooppalaisiin kansoihin ja kristikuntaan kohdistuva syytös ja skandaali aina maailman kaukaisimmilla kolkilla asti. Merirosvous ei johda ainoastaan välittömiin kärsijöihin kohdistuviin haittoihin, vaan myös kaikkien kauppaa käyvien maiden kauppakomppanioiden ja yksittäisten kauppiaiden menetyksiin. He joutuvat välillisesti kärsimään toisten epäonnesta, vaikka heillä ei olisikaan mitään suoraa tekemistä rosvojen kanssa. He kärsivät sellaisten pahoista teoista, joita he ja koko ihmiskunta yhtäläisesti ja oikeutetusti inhoavat ja kammoavat.

OSA 3 Aineisto

Ohessa on yksi lainaus (A). Lue lainaus ja vastaa sivulla 2 olevaan kysymykseen 3.

**A. ”Om fruntimmers uppfostran” lehdessä *Angenäma Sjelfswäld* 3.6.1783.
Suomennos alkuperäisestä ruotsin kielestä.**

Katsokaamme tyttöä, joka lähetetään jonkun isomman kaupungin tyttöpensionaattiin: minkälaisen koulutuksen hän sieltä saa? Kun hän saapuu sinne, hänellä on jo kaikki suloisuus ja viehättävyys, jonka luonto ja viattomuus voivat antaa... Mutta riippumatta näistä ominaisuuksista, häntä pitää muuttaa: hänellä ei ole ripaustakaan sitä hienostuneisuutta, mitä odotamme sivistyneeltä naiselta.

Kun nainen seisoo puhelemassa kavaljeerin kanssa, hänen ei pidä koskaan puhua vakavista asioista, jotta hänen ymmärrystään ei voitaisi asettaa epäilyksen alaiseksi, mikäli keskustelu ei koske avioliittoa ja rakkautta. Silloin hänen vakavuutensa saa mennä aina suudelmiin ja kyyneliin asti. Mutta kun hän kohteliaisuuden vuoksi ilakoi, hän ei saa koskaan seisoa hiljaa, ei koskaan olla tyly, vielä vähemmän pidättyvä eli (kuten sanotaan) vakava ja juro. Hänen pitää astua vilkkaasti milloin eteen, milloin taakse, heiluttaa viuhkaansa ja hassutella pikkuisen. Hänen pitää kiihkeimmän keskustelun aikana juosta ikkunaan, ja kun kavaljeeri haluaa sanoa jotain painokkaasti, hänen pitää ikään kuin ihastuksesta purskahtaa suureen nauruun sekä samalla poistaakseen kaiken tyytymättömyyden juosta hänen syliinsä. Hänellä on oltava toki taito kiinnittää keikareiden huomio itseensä...

Nuoren tytön on opittava kieliä. Kuinka voi olla kohtelias tuntematta ranskan kieltä? Kuinka voisi kutsua sieväksi ja viehättäväksi sellaista, joka ei osaa sipistä ja toistaa muutamia italialaisia sananparsia? Ja kaiken tämän ohella: kuinka voi olla nykyaikainen, kun ei tunne nykyaikaisia tieteitä? Hienot kielet ovat ensi sijalla. Jos on niiden tuntija, niin on saavuttanut suurimman osan. Sitä joka ei osaa kuin äidinkieltä, pidetään hienon väen keskuudessa moukkana, huonosti kasvatettuna ja maailmaa huonosti tuntevana. Porvarisväen keskuudessa sellainen voi kerskailla, jos vain osaa muutamia sananparsia sekä taitaa hyvin keikarin taidon. Sen jälkeen tulevat romaanit, lemmlaulut, *belles lettres* ja pienet rakkauskirjeet. Sellaiset tytön pitää tuntea perin pohjin, sen lisäksi osata oikeassa yhteydessä kertoa joitakin hauskoja kaskuja, satuja ja joutavia pikkuasioita. Suurempi vaikutus on sillä, että osaa sisällyttää puheeseensa joitakin ranskankielisiä merkityksettömiä sanoja kuin että osaa sanoa äidinkielellä jotakin järkevää, joka sopii yhteyteen. Hienoihin kieliin lasketaan naisilla ranska ja italia, kun taas miesten, jotka tahtovat olla kohteliaita, on osattava myös englantia ja saksaa. Naisen pitää osata hyvin ranskaa ja osata laulaa ainakin muutamia pätkiä italiankielisistä lauluista.

Arvosteluperusteet

Historian valintakokeessa mitataan yksittäisten faktatietojen lisäksi myös kokonaisuuksien hahmottamista sekä historiallisen tulkinnan taitoja. Tehtävien pisteytystä ei näin ollen suoraan ratkaise tiedettyjen nimien ja vuosilukujen ynnä muiden yksittäisten faktojen määrä vaan myös se, osaako vastaaja hahmottaa tietojensa avulla yleisempiä asiayhteyksiä. Keväällä 2020 valintakokeen ensimmäinen vaihe järjestettiin sähköisenä etäkokeena koronavirusepidemian vuoksi. Kaikissa etäkokeen tehtävissä päädyttiin käyttämään aineistoja. Aineistopohjaisissa tehtävissä mitattiin historian perustietojen hallinnan lisäksi kykyä analysoida historiallisia lähteitä ja tehdä niistä omaehtoisia perusteltuja tulkintoja.

Historian valintakokeessa yhdistyy siis tiedollinen ja taidollinen elementti. Koska historia ei ole matematiikkaa, ei siinä voida antaa minkään laskun ”oikeaa vastausta” eikä siten myöskään mitään ”mallivastauksia”, jolla tavoin tehtäviin olisi nimenomaan vastattava. Ylioppilaskirjoitusten ainereaalikokeissa on viime vuosina ollut käytössä otsikko ”hyvän vastausten piirteitä”, jossa kerrotaan niistä elementeistä, joita hyvään vastaukseen sisältyy. Seuraavassa esitetään vastaavalla tavalla hyvän vastauksen piirteitä koskien historian koulutusohjelman valintakokeen eri tehtäviä. Alla olevassa taulukossa esitetään kokeen arvostelussa käytetty matriisi, jossa yhdistyvät tiedolliset ja taidolliset elementit. Hyväksyttävä suoritus edellyttää vähintään hyvää suoritusta kaikissa kokeen osioissa.

Arviointimatriisi

Tietojen oikeellisuus ja olennaisuus, käsitteiden täsmällisyys

0: Vastaus ei sisällä lainkaan tehtävässä edellytettyä tietoa. Tehtävä on ymmärretty virheellisesti.

Tyydyttävä: Vastaus on niukkasisältöinen tai se sisältää paljon epäolennaisuuksia. Tehtävään on vastattu vain osittain. Käsitteiden hallinta on puutteellista.

Hyvä: Vastaus sisältää verraten täsmällistä ja tehtävään hyvin sopivaa tietoa. Käsitteiden hallinta on hyvää.

Kiitettävä: Vastaus sisältää olennaisia ja aiheen kannalta mielekkäästi rajattuja tietoja. Tietojen ja käsitteiden hallinta on täsmällistä.

Analyttisyys, loogisuus, perustelevuus

0: Vastaus on jäsentämätön ja sekava. Väitteitä ei ole perusteltu.

Tyydyttävä: Vastauksen rakenne on luettelomainen tai epäselvä. Aiheen tarkastelu on heikosti erittelevää. Väitteitä on perusteltu niukasti.

Hyvä: Vastaus on joiltakin osin analyttinen. Aiheen tarkastelu on johdonmukaista, vaikka sisältää paikoitellen puutteita. Väitteet on perusteltu verrattain hyvin.

Kiitettävä: Vastauksen yleisote on analyttinen. Aiheen tarkastelu on johdonmukaista ja argumentoivaa, ja väitteillä on hyvät perustelut.

Kriittisyys, moniperspektiivisyys, kyky arvioida ja soveltaa tietoa

0: Vastaus ei sisällä minkäänlaisia (lähde)kriittisiä huomioita eikä järkiperustaista tietojen arviointia tai soveltamista. Vastauksessa ei ole merkkejä kyvystä pohtia eri tulkintoja tai vaihtoehtoja.

Tyydyttävä: Vastauksessa on vähäisiä merkkejä lähdekriittisyydestä sekä joitain satunnaisia heikkoja merkkejä eri näkökulmien tulkinnallisuuden pohdinnasta. Vastaus ei juuri sisällä tietojen soveltamista.

Hyvä: Vastauksessa on paikoitellen hyvää (lähde)kriittistä pohdintaa ja hyviä tulkintoja sekä joitain hyviä esimerkkejä moniperspektiivisestä ajattelusta. Vastauksessa on joitain merkkejä kyvystä arvioida ja soveltaa tietoa.

Kiitettävä: Vastauksessa on terävä ja oivaltava (lähde)kriittinen ote. Vastaus sisältää moniperspektiivistä punnittua pohdintaa. Tietojen arviointia ja soveltamista on vastauksessa monin paikoin.

Osa 1. Soveltava tehtävä (40 pistettä)

Tehtävä 1.1 (15 pistettä)

Lainauksissa esitetään ihmisen ja eläinten suhteesta hyvin erilaisia näkemyksiä. Seuraavassa eritellään aluksi eri lainausten piirteitä, jonka jälkeen tekstejä verrataan toisiinsa.

Lainauksessa A suhde eläimiin näyttää julmana, eikä eläinten kärsimyksistä piitata. Julman sirkuseläimillä leikkimisen katsotaan lisäksi viihdyttävän yleisöä.

Lainauksessa B eläimet nähdään hellyttävänä ihmisen kumppaneina, seuralaisina ja mielihyvän tuottajina. Eläimet rinnastuvat kuvauksessa pieniin lapsiin ja heillä on ihmisiin verrattavissa oleva sosiaalinen ulottuvuus käytöksessään.

Lainauksessa C eläimiä kunnioitetaan ja ihminen pyrkii voittamaan niiden luottamukseen, jotta niitä voitaisiin käyttää metsästyksessä hyödyksi. Lainauksesta huokuu kunnioitus viljelejä ja kesyttämättömiä luontokappaleita kohtaan.

Lainauksessa D viitataan eläinten älykkyyteen ja kykyyn oppia asioita. Ne voivat esimerkiksi olla musikaalisia ja saattavat jopa opettaa ihmisille asioita esimerkiksi lääkintätaidosta.

Lainauksessa E eläimiä pidetään mekaanisten koneiden kaltaisina, eikä niillä katsota olevan ihmisille ominaisia tunteita eikä älyä. Ihmisillä ei ole rajoituksia niiden kohtelun suhteen.

Lainauksessa F eläinten ja ihmisten rajapinta hämärtyy. Erityisesti ihmisapinoita verrataan antiikin taruolentoihin ja esitetään mahdollisuus, että ne olisivat jopa ennen tuntemattomia ihmislajeja.

Lainauksessa G papukaijaa verrataan ihmisolentoihin erityisesti tunnekokemusten osalta. Papukaijaa pidetään jopa ihmisen puhekumppanina; tässäkin lainauksessa eläin vertautuu ihmiseen.

Lainauksessa H näkemys eläimiin on muuttunut, kun kirjoittaja oppinutta sikaa havainnoidessaan huomaakin sen olevan paljon enemmän kuin vain mekaaninen lisääntymistoimintoihin keskittyvä Luojan luoma kone. Lainauksessa aiempi kirjaviisaus vertautuu käytännön havainnointiin.

Ihmisten ja eläinten välistä suhdetta voidaan perustella eläinten käyttötarkoituksen tai toisaalta niille annetun (itseis)arvon mukaan. Lainauksessa A eläimet ovat sirkusolentoja, joiden tarkoitus on viihdyttää yleisöä ilman, että eläimillä olisi mitään arvoa sinänsä. Lainauksessa B eläimet kuvataan rouvien söpöinä lemmikkeinä ja tässäkin niille annetaan vain välinearvo, vaikka niitä kohdellaan paremmin kuin esimerkiksi lainauksessa A. Lainauksessa E eläimillä on korostetusti välinearvo koneen kaltaisina olentoina, joita ihminen voi hyödyntää mielensä mukaan. Lainauksessa C (villi)eläimiä kyllä kunnioitetaan, mutta niiden perimmäinen tarkoitus näyttäisi kuitenkin olevan ihmisen metsästysvälineinä toimiminen, joten tässäkin näkyy eläinten välinearvo. Sen sijaan lainauksissa D ja G eläimiä korostetusti verrataan ihmisiin ja ne mielletään älyltään ja tunteiltaan ihmisen kaltaisiksi. Tämä asenne saavuttaa huippunsa lainauksessa F, jossa tietyt eläimet (ihmisapinat) saattavat jopa osoittautua ihmisiksi tarkemmin tutkittaessa. Lainauksessa H se mekanistinen eläinkäsitys, joka leimaa lainausta E on korvautumassa uudenlaisella eläimiin kunnioittavammin suhtautuvalla näkemyksellä.

Lainauksissa verrattaessa yhtenä jakoperusteena voidaan pitää ymmärtävistä suhtautumisista eläimiin (lainaukset B, C, D, F ja G) ja toisaalta välinpitämättömästä suhtautumisesta niiden elämään ja tunteisiin (lainaukset A ja E). Lainauksessa H kerrotaan muutoksesta tässä suhtautumisessa ja eläinten arvon havaitsemisesta. Kaikkia lainauksia kuitenkin leimaa ainakin jossain määrin hierarkkinen asetelma, jossa ihmiset ovat eläimiä korkeammalla lajien hierarkiassa.

Tehtävä 1.2 (10 pistettä)

Lainauksissa kuvataan hyvin erilaisia eläimiä ja niille annetaan hyvin erilaisia ominaisuuksia.

Lainauksessa A kuvauksen kohteena ovat hevoset, apinat ja koirat. Apina kuvataan ihmistä eniten muistuttavana ketteränä eläimenä, joka kykenee jopa oppimaan ratsastamaan hevosella. Koirat ovat pikemminkin verenhimoisia metsästäjiä ja hevonen on niiden saalis, jolle kuvauksessa ei myötätuntoa heru. Sillä on vain hyötyarvo ihmisille ("halpa hevonen").

Lainauksessa B sylikoirat vertautuvat vauvoihin tai pieniin lapsiin. Ne eivät ole lainkaan vaarallisia, kuten lainauksen A koirat, vaan pikemminkin suloisia käyttäytyessään ihmislasten tavoin.

Lainauksessa C haukat ovat ylviä ja ujoja villin luonnon edustajia, joiden koulutuksessa tulee olla kärsivällinen. Haukoilla on siis kykyjä kunhan ne vain saadaan valjastettua hyötykäyttöön.

Lainauksessa D esitellään koko joukko erilaisia eläimiä, jotka kaikki edustavat taidoiltaan jotain, josta ihminen voi oppia: koirat älykkyyttä, satakieli musikaalisuutta, ibis-lintu ja virtahepoa lääkintätaitoja.

Lainauksessa E ei sinänsä viitata mihinkään tiettyyn eläinlajiin, mutta niitä yleisesti pidetään ei-rationaalisina olentoina, jotka eivät kykene myöskään ilmaisemaan tunteitaan. Lainauksessa korostuu myös se, että luonto ja eläimet ovat Luojan luomia.

Lainauksessa F puhutaan ensisijaisesti apinoista, joiden arvellaan olevan antiikin taruolentojen esikuvia. Niillä on ihmisiin verrattavia luonteenpiirteitä.

Lainauksessa G papukaija on olemukseltaan monipuolinen ja lahjakas lintu, joka kykenee toimimaan ihmisen kumppanina. Se osoittaa älyä ja tunteita, mutta kykenee myös myötäelämään ihmisten tunteiden mukana. Papukaija on oppivainen eläin, aivan kuten lainauksen A apina ja lainauksen C haukkakin.

Lainauksessa H ei tarkemmin määritellä, miksi kirjoittaja sikaa tarkastellessaan on joutunut muuttamaan kansaansa eläinten kyvyistä. Hän kuitenkin luonnehtii sikaa oppineeksi, mikä viittaa sille annettuihin myönteisiin piirteisiin.

Lainauksissa kuvatut eläimet esiintyvät hyvin erilaisissa merkitysyhteyksissä. Jotkut niistä ovat kotieläimiä (lainaukset A ja H), toiset puolestaan aiemmin miltei tuntemattomia villieläimiä (lainaus C, osin D, F ja G). Jotkut on kesytetty ihmisen käyttöön (lainaukset B, C ja G), toiset puolestaan näyttäytyvät pikemminkin tutkimuskohteina (lainaukset D, E, F ja G). Joissain lainauksissa eläimet esiintyvät enemmän lajinsa edustajina, toisissa taas nimenomaan yksilöinä (lainaukset G ja H).

Tehtävä 1.3 (15 pistettä)

Lainauksissa esitetyille eroille voidaan löytää monenlaisia selityksiä. Seuraavassa eritellään joitain tekijöitä, jotka selittävät näkemyseroja lainausten välillä. Ensinnäkin kyse on kirjoittajien ammatista ja asemasta. Lainaus A on kokemukseen perustuva matkakertomus; lainauksessa F kirjoittaja kommentoi muiden matkoillaan tekemiä havaintoja. Filosofit ja tieteentekijät kirjoittivat oppineita tutkielmia (lainaukset D, E, F ja G). Lainausta B voidaan luonnehtia maallikon kirjoittamaksi eläinten historiaksi, jossa kiinnitetään huomiota oman ajan uusiin ilmiöihin, kuten lemmikkieläinten yleistymiseen renessanssiaikana. Lainaus C kuvaa puolestaan käytännön tarkoitukseen eli haukkojen koulutukseen laadittua kirjoitelmaa. Lainauksissa esiintyy myös tarinankerrontaa, erityisesti lapsille suunnatussa tekstissä H. Osa kirjoittajista on ollut käytännössä tekemisissä eläinten kanssa, toisten suhde eläimiin on teoreettisempi.

Toiseksi tekstejä voidaan tarkastella niiden tarkoituserän mukaan eli pohtia, mihin tarkoitukseen ne on laadittu. Tieteellisten tekstien tarkoituksena on ennen muuta eläinten ominaisuuksien ja lajipiirteiden kartoitus. Tekstissä D ja osin myös tekstissä F kuvataan kirjallisen tradition perusteella ja antiikin auktoreiden teoksiin nojaten eläinten ominaispiirteitä. Teksti E on Descartesin seuranneesta kartesiolaisesta traditiosta nouseva mekanistinen luonnonfilosofinen kirjoitus, kun sen sijaan teksti G perustuu pikemminkin empiiriseen luonnontutkimukseen ja havainnointiin. Luonnonfilosofiasta oltiin vähitellen siirtymässä luonnonhistoriaan, mikä näkyy konkreettisten eläinhavaintojen tarkentumisena. Modernista näkökulmasta erityisen kiinnostava on teksti F, jossa eläinten ja ihmisten rajaviivaa ei vedetä tiukasti, vaan katsotaan, että on mahdollista löytää toistaiseksi tuntemattomia ihmisrotuja. Taustalla on lisääntyneet havainnot ihmisapinoista esimerkiksi Afrikassa, joiden kohdalla lajien määrittely tuotti 1700-luvulla ongelmia.

Kolmanneksi kyse on myös kirjoittamisajankohdasta. Laajasti ottaen 1500-luvun ja 1700-luvun lopun välillä tapahtui eurooppalaisen maailmankuvan laajeneminen, johon on monia tekijöitä syynä. Ns. löytöretket laajensivat näkemystä maailman mittasuhteista ja Amerikan ”löytyminen” johti monien uusien eläinlajien tuntemukseen (kuten esimerkiksi lainauksen G papukaijat). Valistuksen maailmankuva siirtyi kristillisen maailmankatsomuksen uskonnollisista viittauksista (lainaus E) entistä enemmän valistusajattelun järjen korostamiseen (lainaus F). Uskonnosta maailmanselityksen osana ei silti kokonaan luovuttu, kuten lainaus H osoittaa. Yleisesti voidaan kuitenkin katsoa, että ymmärrys eläimiä

kohtaan kasvoi 1700-luvulle tultaessa, jolloin lainauksen A kaltaiset eläinräökkäykseen viittaavat tekstit kävivät yhä harvinaisimmiksi.

Vastaaja voi halutessaan lähestyä kysymystä myös soveltaen lähdekritiikkiä lainauksiin. Tällöin hän voi pohtia tekstien merkitystä ja käyttöä historiallisina lähteinä. Kiitettävässä vastauksessa ymmärretään, että kaikki esitetyt lainaukset ovat arvokkaita menneisyydestä kertovina teksteinä. Olennaista on, minkälaisia kysymyksiä niille esitetään ja mihin niiden avulla voidaan etsiä vastauksia eikä se, kuinka tarkasti ne pitäytyvät todellisuudessa. Kaikki lainaukset kertovat jotakin oman aikansa kulttuurista ja kulttuuristen erojen ymmärtämisellä on paljon suurempi merkitys historiantutkimukselle kuin väitteiden todenperäisyydellä.

Osa 2. Esseetehtävä (30 pistettä)

Lainauksen vertailu

Lainaukset esittävät merirosvouksen hyvin erilaisessa valossa. Niiden lajityyppi, aihe, tyyli ja tarkoitus eroavat toisistaan. Ensimmäinen teksti (Exquemelin) on alun perin kirjoitettu hollanniksi ja siinä kerrotaan merirosvojen elämästä ja heidän varustautumisestaan rosvoretkille. Teksti ei ole ulkopuolisten kirjoittama, vaan se on merirosvojen matkoille osallistuneen henkilöön laatima kuvaus aiheesta. Tekstissä kiinnittää huomiota merirosvouden vertautuminen tavalliseen laivanvarustukseen ja merimatkaan. Jos henkilöllä on kyky varustautua ja hankkia aseita, saattoi hän osallistua rosvoretkelle. Huomattavaa on myös se tasa-arvoisuuden ja kollegiaalisuuden henki, joka lainauksesta välittyy. Vaikka kapteeni johtaa operaatiota, ei hän kuitenkaan ole yksinvaltiainen, vaan neuvottelee eri asioista miehistönsä kanssa. Jopa purjehduksen kohteesta äänestetään ja saaliinjako suoritetaan kaikkien kesken. Tekstissä ei suoranaisesti tuomita merirosvousta vaan pikemminkin esitetään se yhteistyöhön perustuvana toimintana. Teksti on kuvaus merirosvojen toiminnasta ilman hierarkkista arvottamista tai toimintaan kohdistuvaa moraalista tuomiota.

Toisessa lainauksessa on hyvin erilainen tunnelma. Siinä merirosvous kuvataan globaalina vitsauksena, josta on päästävä eroon. Lainauksessa on kyse oikeudellisesta asiakirjasta, jossa kuvataan merirosvoa vastaan nostettuja syytöksiä ja oikeudenkäyntiä häntä kohtaan. Englannin oikeusviranomaiset syyttävät kapteeni William Kiddiä merirosvouksesta, jota pidettiin vakavana rikoksena. Lainauksessa tähdennetään, että rikos ei kohdistu ainoastaan ryöstelyn kohteeksi joutuneiden laivojen miehistöön ja lastina olleiden tavaroiden omistajiin, vaan kaikkiin Euroopan kansoihin ja kristikuntaan. Kyse on siis myös moraalista ongelmasta, jota ”vääräuskoiset” saattoivat käyttää aseenaan kristittyjä kritisoidessaan. Lainauksessa samastetaan eurooppalaisuus ja kristinusko ja oikeasta uskosta tulee siten yksi sivistyneen maailman peruskivistä. Lainauksen mukaan merirosvoudesta seuraa huomattavia haittoja ja se on yleisesti koko ihmiskunnan halveksima asia. Siinä missä ensimmäinen lainaus oli neutraalilta kuulostava kuvaus merirosvoudesta, missä rosvoja ei moraalisesti tuomittu, niin toinen lainaus oli valtion ja sen tuomioistuimen toimesta laadittu moraalinen julistus merirosvoudesta pahuutta ja vahingollisuutta vastaan.

Merirosvouden syyt ja sen estäminen

Merirosvous lisääntyi uuden ajan alussa monista eri syistä. Purjehdustaidon kehittyessä merenkulku lisääntyi ja eurooppalaiset tekivät matkoja yhä kaukaisemmille seuduille. Globaali kaupankäynti sai alkunsa, mikä johti myös merirosvoudesta elpymiseen ja siirtymiseen Välimereltä Atlantille. Kamppailu raaka-aineista, rikkauksista ja markkina-alueista johti osaltaan merirosvoudesta lisääntymiseen. Merkantilistisen talousajattelun mukaan katsottiin, että maailman varallisuus on vakio, joten sitä ei voida kasvattaa vaan ainoastaan jakaa uudelleen, esimerkiksi merirosvoudesta avulla. Myös laivojen koko ja varustelu kasvoivat ja kaukaisilta seuduilta tuotiin yhä kalliimpia lasteja (mm. sokeri, mausteet, kahvi ja tee, puuvilla, jalopuu, posliini ja jalometallit), mikä houkutti yhä useampia ryhtymään merirosvoiksi. Lisääntynyt maailmankauppa lisäsi kysyntää ja johti kulutusyhteiskunnan syntyyn. Myös kiinnijäämisen riski ei ainakaan uuden ajan alussa ollut merirosvoilla erityisen suuri. Merirosvousta pyrittiin estämään yhä suuremmilla laivasaattueilla ja varustamalla kauppa-alukset yhä paremmalla aseistuksella. Myös laivatyyppejä kehitettiin, jolloin nopeakulkuisemmat alukset saattoivat purjehtia rosvoja pakoon. Merirosvoudesta langetettiin myös ankaria tuomioita, minkä pelotevaikutus osaltaan hillitsi ilmiötä.

On kuitenkin muistettava, että myös kuningashuoneet itse osallistuivat merirosvoukseen eivätkä aina tuominneet oman maan merirosvoja. Merirosvous olikin eräänlaista harmaata aluetta rikollisen ja

valtioiden tukeman toiminnan välimaastossa (bukaneerit). Esimerkiksi Iso-Britannia tuki espanjalaisia laivoja kohtaan harjoitettua merirosvouutta ja antoi merirosvoille niin sanottuja kaapparikirjoja, jotka oikeuttivat rosvoamiseen. Oman maan merirosvoja saatettiin pitää jopa sankareina (esim. Francis Drake). Siten merirosvouuteen alkoi kasvaa myös vahva tarinaperinne. Esimerkiksi toisessa lainauksessa esiintynyt kapteeni Kidd oli yksi kuuluisimmista merirosvoista. Hänet lähetettiin Englannin kuninkaan toimesta estämään merirosvouutta, mutta hän kääntyi itse rosvoksi, mistä syystä hänet hirtettiin kyseisen oikeudenkäynnin päätteeksi Lontoossa 1701.

1700-luvulle tultaessa maailmankauppa oli kehittynyt ja eurooppalaiset kauppakomppaniat hallitsivat maailman meriä. Jotta kaupankäynti näiden kaukaisten alueiden ja emämaiden välillä sujuisi rauhassa eikä kalliita tavaralasteja uhattaisi, oli myös merirosvous saatava suitsittua. Tähän pyrittiin varmistamalla merikuljetuksia, lainsäädäntöä kehittämällä sekä tuomitsemalla merirosvot yhä ankarimpiin rangaistuksiin, millä oli myös pelotevaikutusta. Siten 1700-luvulla merirosvous väheni ja maailman meristä tuli vähitellen yhä turvallisempia purjehtia.

Osa 3. Esseetehtävä (30 pistettä)

Naisten käytös ja koulutus

Lainauksessa esiintyvä tyttö tai nuori nainen lähetetään maaseudulta kaupunkiin oppilaitokseen saamaan koulutusta ja kasvatusta hienostuneeseen tapakulttuuriin. Lainauksessa hänet esitetään luonnollisen ja viattomana, mutta häneltä puuttuu sivistyksen mukanaan tuoma kohteliaisuus ja maailmallisuus. Katkelmassa siis esitetään maaseutu ja kaupunki, luonto ja kulttuuri, viattomuus ja koulutus ikään kuin toistensa vastakohtina.

Katkelmassa esitetty tapakulttuuri oli hienostelevaa ja keikaroivaa. Naisten edellytettiin omaksuvan tarkkoja käytöstapoja, jossa tunteiden ilmaisulle asetettiin tiukkoja sääntöjä. Tunteiden ilmaisu oli paikoin hillittyä, toisaalta taas yliampuvan teatraalista meidän näkökulmastamme. Huomio kiinnittyy lainauksessa yhtä lailla kehollisuuteen: myös ulkoisilla eleillä ja liikkeillä oli oma merkityksensä tunnetilojen ilmaisussa. Sukupuolten välinen kohtaaminen esitettiin eräänlaisena leikinä, jossa kullakin oli roolinsa, jota esittää. Naisen ei tullut olla liian ujo tai mielteliäs, vaan hauska, naurava ja eloisa.

Naisten toivottiin oppivan kieliä, mutta niiden oppimisessa olennaisempaa oli sujuvien fraasien ja ilmaisujen omaksuminen kuin laaja kielitaito. Naisten väittelytaitoa väheksyttiin ja katsottiin, ettei hänen tule keskustella vakavista kysymyksistä lainkaan; osin siksi, ettei hänen puutteellinen koulutuksensa tulisi esiin. Miesten ja naisten elinpiirit erotettiin siten selkeästi toisistaan; miehille kuuluvat ”vakavat asiat” ja naisille ”avioliitto ja rakkaus”. Siten naisten tulee hallita ne kirjallisuuden lajit, jotka käsittelevät näitä teemoja, kuten kaunokirjallisuus, lemmenlaulut ja rakkauskirjeet. Naisen tehtävä oli ensisijaisesti olla kaunis ja miellyttävä vastakkaista sukupuolta, jotta hän löytäisi sopivan aviopuolison itselleen.

Tekstin historiallinen kontekstualisointi

Tehtävän toisessa kysymyksessä pyydettiin kontekstualisoimaan lainaus eli sijoittamaan se historialliseen yhteyteensä. Kontekstualisoinnissa tulisi ensinnäkin kiinnittää huomiota miesten ja naisten kasvatukseen ja heidän oletettuihin sukupuolirooleihinsa, toiseksi hierarkkiseen yhteiskuntarakenteeseen (ja ns. kolmannen säädyn nousuun) sekä kolmanneksi valistusajan aatevirtauksiin.

Kaikkienensa tekstistä välittyä naisten ja miesten olemuksellinen eroavaisuus ja kummankin sukupuolen käytös tiukkojen roolimallien mukaisesti. Naisten maailma oli kodin piiri siinä missä miehet elivät julkista elämää. Naiset eivät toimineet työelämässä lukuun ottamatta muutamia poikkeusammatteja, kuten kättilöä, opettajaa tai hovineitiä.

Kyseisessä lainauksessa kerrotaan kuinka ylempiin säätyihin, erityisesti aateliin ja porvaristoon kuuluvia naisia tuli kasvattaa. Käyttäytymistapojen omaksumisella osoitetaan kuuluvuus tiettyyn yhteiskuntaryhmään. Teksti ei siten sinänsä kerro mitään alempien kansanryhmien tai niin sanotun tavallisen kansan elämästä. Lainauksessa kuvailut tavat kohdentuivat nimenomaan kaupunkilaiseen porvariskulttuuriin: maalaisia ja pelkkää äidinkieltään puhuvia pidettiin moukkina. Kehittyvä porvariskulttuuri pyrki monissa suhteissa jäljittelemään aatelin tapakulttuuria. Siksi myös tarvittiin tapakulttuuriin perehdyttävää kirjallisuutta, jota 1700-luvulla julkaistiin enenevässä määrin.

Teksti edustaa valistusajan salonkikulttuuria, jota Ruotsissa kutsuttiin kustavilaiseksi kulttuuriksi. Kulttuurivaikutteiden mallimaana oli Ranska, jonka salongit ja oppineiden yhteisöt olivat esikuvia koko Euroopassa, myös Turussa, jossa teksti oli julkaistu. Aikaa on kutsuttu myös kohteliaisuuskulttuuria ajaksi, jolloin tapakulttuurin ulkoisilla muodoilla oli suuri merkitys. Tunteet ja niiden ilmaisu olivat keskeisiä, vaikka yhtä lailla valistus aatteellisena virtauksena korosti myös järjen käyttöä. Tekstissä viitataan myös tieteiden nousuun, jolloin naistenkin tulisi ymmärtää jotain ”nykyaikaisista tieteistä”. Siten tekstistä voidaan löytää myös valistusajan ihanteita.

Tekstin lähdearvo

Hakijan tulisi ymmärtää, että kaikilla menneisyydestä kertovilla lähteillä on arvonsa. Olennaista on se, mitä niiltä kysytään eli minkälaisia tutkimuskysymyksiä esitetään. Se, että lähde ei ole valtiollinen asiakirja tai muu vastaava virallinen dokumentti, ei sinänsä vähennä tekstin arvoa historiallisena lähteenä. Kyse ei siis ensisijaisesti ole lainauksessa esitettyjen väitteiden mahdollisesta paikkansapitävyydestä, vaan siitä, mitä teksti voi kertoa meille oman aikansa kulttuurista. Historiantutkimuksessa ei kuitenkaan yleensä voida nojata vain yhteen lähteeseen, vaan useiden lähteiden tarkastelu valottaa tutkittavan ajan kulttuuria laajemmin ja tarkemmin.

Kyseinen teksti kertoo 1700-luvun lopun käytöskulttuurin *ihanteesta* kyseisessä lehdessä, mutta siitä ei voida suoraan päätellä sitä, miten tuolloin käytäydyttiin. Hakijan tulee ymmärtää lähteen luonne sopivaan käytöskulttuuriin ohjaavana oppaana. Teksti saattaa myös olla parodiaa ajan käytösohjeista, mikä osaltaan lisää tulkinnan mahdollisuuksia. Tekstiä voidaan siis tulkita myös ironisena kannanottona ajan teennäiseksi katsottuun tapakulttuuriin.